

PANU RAJALA

SENAATIN RATSUMIES

Panu Rajala

Senaatin ratsumies

SAGA Egmont

Senaatin ratsumies

Cover image: Shutterstock

Copyright © 2005, 2021 Panu Rajala and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726890754

1st ebook edition

Format: EPUB 2.0

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.sagaegmont.com

Saga Egmont - a part of Egmont, www.egmont.com

Mies katselee ruisvainiota torpan portaalta viimeistä kertaa, niin hän uskoo. Hän on vanttera, lyhytvartinen, työn ahavoittama, nyt hänen yllään on mustankankeä juhlapuku. Hän seisoo rappusella paljaspäin ja silmäilee vasta leikattua vainiota. Punainen auringonselkä kiiluu kuusten sahalatvojen takana, kohoa äkkiä kuin nykäisemällä ja kuultava pallo lämmittää yön nostamaa usvaa pisaroiksi kuhilaiden kärkiin. Elokuun päivä nousee sihisten ja sinisen poutaisena.

Ei olisi aikaa tässä seisoskella, päivä vaatii rivakoita toimia alusta pitäen. Jokin pidättelee miestä porraskivellä. Tästä hän oli astunut kymmeneen tuhanteen amuun pois lukien ne tuhannen aamua ratsuväessä. Vai meltasiko hän ensin puukehdossa, alkuhämäriä ei tarkkaan muista. Tästä hän lähtee eikä enää palaa. Ajatus vihlaisee keveästi vatsanpohjasta.

Sisältä kuuluu villasukkien laahausta, sangan kalahdus pannun kylkeen, tuvassa on jännitystä ja pidättelevää odotusta. Mies ajattelee, ettei tuota loivasti viettävää peltoa enää omin voimin leikata, se hoidettaisiin vastedes talosta eikä äidin eikä Idan tarvinnut huolehtia. Ei olisi enää Ville-poikaa naisväkeä komentamassa. Kuin tuntisi vielä kourassaan sirpin varren, puun pinta hiestä ja puserruksesta hioutunut, kaartuva terä kovasimen kirkas. Kuinka siitä heilahti sivallus korsikon kantaan: ratisten taittui kuten mies itsekkin ehtoolla mustan saunan syliin, tunsu hien kirvelyn ja puhtaan rohtimen ja sahtituopin maanmakuisen puraisun viilin ja talkkunan päälle, kun

jokapäiväinen leipä oli taas varmistettu. Torppa oli matala ja harmaa, varjoisalla rinteellä harvan kuusikon keskessä. Ihmeellisen rakkaalta se nyt tuntui.

Hevonen korskahti tallintapaisessa, kavio koppahti seinähirteen. Pehtoori tiesi päivän toimet yhtä hyvin kuin isäntänsä. Tänään ei sekään kaikkea aavista.

Sekaannustakin on tullut siitä, että etumiestä ja hänen hevostaan oli talossa alettu kutsua samalla virkanimellä, niin erottamattomat he olivat. Jotakin erityistä hevonen nytkin vaistosi. Etumies, tästä aamusta entinen, tunsi suurinta haikeutta siitä, että Pehtoorista oli luovuttava. Hän lohdutti itseään sillä, että se pääsee talon laajaan talliin, vertaistensa joukkoon. Paras ori näillä kulmin, pehtoori pirunkurinen, etumiehen itsensä taltuttama, vain häntä se totteli, matalajalkainen, vahvarintainen, luotettava hevonen.

Valjastus kävi varmoin ottein, vaikka mustankankea puku haittasi liikkeitä. Ei saanut nostetuksi käsivartta kyllin korkealle, pelkäsi uudenkarkean kuosin repeävän saumoista, vaikka totta se oli vahvaa tekoa, oman Suomen ompelema tamperelaisen vaatturin kankaasta, johon oli sarkaan sekoitettu mustaa villaa Liljeroosin kehräämön langoista. Sen tulee kestää seuraavat kymmenen tuhatta aamua, mutta sitä käytettäisiinkin vain tärkeinä päivinä. Kovitettu kaulus viilasi niskanahkaa ja esti pään vapaan kääntelyn. Kulkevatko kaikki kaupungissa tämmöisissä puvuissa? Hän on nähnyt herrasmiehiä puistokadun käytävillä kuljettaessaan hevosta kaartin maneesiin. Hän tunsi pääkaupungin pyöreät katukivet kuinka kavioista iski kipinää, mietti sillä retkellä miksi kadut oli tehty hevosten kavioita vahingoittamaan. Hän tiesi kyllä minne oli menossa ja mitä varten, mutta kaikkea ei sopinut vielä kotiväellekään paljastaa. Mitä kylillä tiedetään? Uudet varsikengät

hankasivat kantapäihin kun mies kumarteli tarkistamaan kiesejä. Tuvasta kuului ämpärin kolahdus ja ovea raotettiin. Edelleen sihisevää hiljaisuutta.

Oli ensin hoidettava tämä elokuinen perjantai, joka nousi usvaisena ja sinitaivaisena ja tiesi ehtoopäivällä polttavaa hellettä. Paksun puvun sisällä oli tietämistä. Oliko seistävä kauan pihamaalla? Mieluummin mies nytkin koettelisi sirpin terää peukalolla, veisi väen sarkojen päähän, jakaisi joukkueet ja aukaisisi itse rintaa malliksi. Kilpaleikkuu kostuttaisi paidan puolessa tunnissa, lämmin hiki noruisi kaulasta kainaloihin ja selkäruotua housunkaulukseen. Korret rasahtaisivat tahdikkaasti terien riipaisuista ja siikkojen sitelijöillä pitäisi tulimmaista kiirettä. Hän vaati aina samankokoiset kykäätsä säännöllisiin riveihin, huiskia ei sopinut. Ei ollut toista joka sai niin sileät sänget ja keväällä lantapatterit kuin piirongit. Se ei ollut koreuden tähden vaan kosteuden säilymiseksi. Ei ollut toista hänen veroistaan etumiestä. Jätettävä kaikki, koko hankittu taito ja arvonanto. Alettava sitä uudestaan hankkia.

Pehtoori oli virkulla juoksutuulella, sitä sai pidätellä tielle saakka ja muistella ettei mitään unohtunut. Olisiko vielä hyvästeltävä kotiväki? Siitä tulisi ikävä kohtaus, äite turskahtaisi kauan pidäteltyyn itkuun, ja vielä he kohtaisivat talossa kaiken hyörinän keskellä. Siellä kävisi kivuttomammin. Seikat on puhuttu selviksi, äiti ja Ida tiesivät tehtävänsä, Elina piikoi Tampereella ja vanhempi veli huiteli jossakin Kurun tuulissa. Kaikkialle sitä Kallea veti. Ajateltiin ensin että Ville nuorimpana jää kotimieheksi ja hoitaa torpan kun isä-Heikki kuoli, mutta nuorempaa poikaa onkin eniten poltellut maailmalle, suuriin taloihin, Venäjän sotaväkeen, Lappeenrantaan ja Inkerinmaalle ja nyt lopullisesti uusiin oloihin.

Kiesit on huolella rasvattu, pyörät ja akselit tarkisteltu, soljet ja helat kiiltävät, kaikki talosta lainassa. Mahavyö jäi sittenkin löysälle, pullisteli ori pirulainen tohkeissaan, kiristettävä armotta, sillä tänään on ajettava parhaaseen malliin halki kylämaat ja kirkon aukeat. Saavat Kyröspohjan sarvipäät nähdä kuinka Rantalasta lähdetään.

Kivet sinkoilevat, tie nostaa pölypilveä alamäessä, kauan on kuivuutta kestänyt, mutta pidättelemään ei ryhdytä. Antaa Pehtoorin painaa! Ristilän pihassa jähmettyy äijä kantapäilleen, jää tuijottamaan vinhaa menoa, enemmänkin tätä mustaa lierihattua ja valkoista kaulusta, ne eivät kuulu etumiehen arkiseen asustukseen. Katteles sinäkin kerran kunnan kulkupeliä! Pehtoori oikoo mutkat ja karauttaa Pahanojan sillalle niin että palkit paukkuvat, alhaalla soluu ilkeä musta vesi, johon ryssän sotaherra oli sotkettu vihan aikana, tiesi isäukon kertoma perintötaru ja Franssilan kapteeni oli sen käräjillä todistanut. Kuinka sitä ojaa piti kloppina pelätä ja kulkea keskisiltaa eikä henkeä saanut vetää ennen kun santa rahisi taas saappaan alla. Nekin Kallelta perityt ja liian suuret, jalkavoimat vahvistuivat kun niitä mukanaan laahasi. Nyt on toinen tahti. Yli vaan ja ylämäkeen samaa ravia! Vauhti ja kivien kipunointi hurmaa veriä niin että hattu on lentää päästä.

Toista oli kuljettaa melkein itsensä kokoista maitotonkkaa klupuna jäistä tietä pitkin, kaikin voimin sai pidellä ettei maito hölskinyt kannen alta tielle ja housuille. Ylijäänyt maito myytiin muutamaaan asumukseen tai Nikkarille, jolla ei ollut lypsettävää omasta takaa. Pienin oli joutilas maitokuski, pimeässä pakkasessa sai suurin saappain paarustaa eikä tie loppunut koskaan. Nyt romisteltiin kuopista piittaamatta

niin että lepikko vilisti ja muuttui soleaksi koivikoksi ennen harvenemista ja kirkonkylän aukeita.

Kirkolle kertyi Pahaltaojalta matkaa neljättä virstaa, työmatka niin tuttu että Pehtoori ravasi sen ohjaksittakin. Kaksi torppaa oli ohitettu, vaan ei näkynyt väkeä mailla että olisi voinut niille esiintyä. Lehtinen metsä harveni entisestä tien toisella laidalla, jokunen kumpare valmisti väljenevää näkymää, joka levähti silmien eteen kuin auki lyöty kangaspakka. Sinisen järvenselän ja kolmen taloryhmän rajoittama peltoaukea aaltoili kauas takametsän reunaan saakka. Raipalan muhkeat maat reunustivat tietä, ja toiselta puolen Kirkkojärven tuntumasta nousi Tuokkolan sarkoja. Kuinka niillä on heiluttu ja valvottu, että kaikki sujuu säntilleen. Viivasuorista ojista näki että ne on Raipalan ojakonnalla kaivettu eikä käsivoimin. Ruohottuneessa notkossa törrötti tiilinen savupiippu ja rivi tapuleita täynnä tuoksuva lautaa. Peltojen takana Kurjenmäen ylle kohosi kirkon tylppä torni, joka näytti nyökkäävän hyväksyvästi etumiehen tämänaamuksille aikeille.

Kyröspohjan tielle käännettäessä oli kiristettävä hevonen käymäjalkaan, että saattoi tätä työn ja kirkkomatkojen, leikkuupäivien ja lukusijojen näyttämöä vielä rauhassa silmitellä. Mies oli nyt kolmenkymmenen ikäinen, nuoruutensa viettänyt, tiesi tulleen elämänsä käännekohtaan.

Kirkkoon oli poikasena päästävä kuin taivaan portaille. Viiden vanhana hän nousi kapinaan, kun aikoivat jättää kotimieheksi toisten hankkiessa joulukirkkoon. Hän huusi ja reuhtoi niin kauan, että niitten oli pakko ottaa hänet mukaan ja hän istui kirkossa hiiskumatta koko kolmen tunnin ajan. Valon huikaisu, kynttiläkruunut kajastuksineen ja ihmeellinen seinäkuva, urkujen pauhina hitaan virrenveisuun yllä jäivät hänen muistonsa.

Kotopöydässä hän osasi toistaa provastin sanat lause lauseelta. Ihmeellinen poika, kotona vähän pelästyttiinkin eikä annettu mihinkään vaikuttaa, lukusijoille ja kiertokouluun pantiin muitten mukulain mukana, ei sen edemmäs.

Käymäjalka kiihtyi Pehtoorilla luonnostaan juoksuun kun kierryttiin kohden Kuukan talon päätyä, kauempana näkyi Franssilan väkeä hankkimassa vasta korjuutyöhön. Musta riihi katseli tien poskessa kuormia odottaen. Priikoolin vaaleat pylväävät hohtivat kuin herraskartanossa. Sotatuomari Reteliinin leski oli tuskitellen hoitanut taloa, ja yleisen tiedon mukaan siellä kummitteli. Ida ja Eliina olivat hänen armoaan jonkun vuoden palvelleet ja pelänneet kauheasti. Tuomarin poika pysytteli metsäherrana kaukana pohjoisessa eikä ollut Priikoolista kiinnostunut, jotenka Raipala senkin nappasi armon kuoltua tiluksiinsa. Kerrottiin että metsäherra ja hänen veljensä olivat vääntäneet sotatuomarin sukunimen suomalaiseksi, mutta sitä sopi epäillä, koska monenlaista kerrottiin näinä aikoina. Yksi metsäherran pojista oli kasvanut niin pitkäksi, että sitä haluttiin näyttää rahasta toreilla. Mieluummin oli ruvennut näyttämään itseään Helsingin teatterissa. Kiesit nousivat ylämäkeen ja poikkesivat Kuukan editse oikealle. Nikkarin ikkunassa näkyi liikettä, salusiini heilahti, tulijaa tiedettiin odottaa.

Mies kapusi rattailta, sitaisi Pehtoorin puomiin ja kopisti sisään turhia kolkuttamatta. Tytöt nukkuivat vielä sängyllä sääret paljastuneina, pari poikaa sivustavedettävässä, peremmältä kamarista kuului kahahduksia ja hankkimisen ääniä. Nikkari-Tuomisella oli jälkeläisiä kahdesta vaimosta puolentoista tusinaa, mutta enimmät olivat maailmalla Tampereella. Nuoremmat pojat auttoivat kisälleinä verstaalla. Eliina nyökäytti päätään äänettömään tervehdykseen, Nikkari itse nojasi

lynkäpäillään akkunan vieruspöytään ja nautti tassilta höyryävää kahvia.

Tulija istui kysymättä ovensuun penkille ja antoi tulonsa asettua.

"Pitelee vaan poutia."

"Niin tekee."

Nikkari puhalteli tassiaan ja silmäili pihamaalle. Harmaa veistetyin näköinen pää, kohtalaisen kookas sisätyömiehen laihaan olemukseen. Eliina hääri keittonurkassaan vaitonaisena.

"Sinä meinasit niitä tynnöriä ja katajaista haarikkaa."

"Niin oli puhe."

"Minä vähän niitä paisutin jos on piankin tarvista."

"Ei ennemmin kuin ehtoopäivällä."

Mies oli istunut tällä rahilla satoja kertoja, tonkkaa tuomassa, tyhjää hakemassa, väärävartta tilaamassa, uusia länkiä kysymässä. Aina ne olivat ajallaan valmiina. Hän liikutteli jalkojaan malttamattomana. Olisi päästävä edemmäs toisiin valmisteluihin. Tytöille näytti uni maittavan, mutta kamarista kuului jo matalaa puhetta. Lähinnä Eliinaa sivustavedettävässä venytteli vielä poika jäseniään, vaalea pää pilkisti peiton alta. Eliina hääri maittoa kuppeihin ja veisti leivänkakosta viipaleita. Kova työihminen oli tämä Nikkarin toinen vaimo, leikkuussa voittamaton, mutta kerran leikkasi sirpillä niin syvän viillon pohkeeseen, että verta pulppusi kuin lähteestä katkaistulle sängelle. Kuukan vaari väitti että kun työntää tupakkia haavan täyteen, niin se tyrehdyttää verentulon. Veri lakkasi suihkuamasta ja meinasi samalla lakata vallan virtaamasta. Kuppari sai kauan puhdistaa myrkytystä ennen kuin sitkeä nainen palasi elämään eikä entiselleen palannutkaan. Seitsemän synnytystä olivat Eliinaa kuluttaneet. Turha häntä oli enää houkutella kilpaleikkuuseen.

”Siinä on monta monesa ennen kun semmottet menot saa menemään –”, Nikkari kohottautui, mutta havaitsi samassa jotakin kiinnostavaa tiellä ja jäi sitä vahtaamaan.

”Ne piletään oikeen talosa”, Eliina käännähti. Tällainen tapaus sentään kiinnosti häntä, vaikka kuului muuten olevan kovin elämästä kääntynyt. ”Oikeen suureen malliin.”

”Sitä on sukua molemmin puolin – ja tullut tuttavias kahden talon väestä.”

”Kai mar siinä talon lääniä tarvitaankin.”

Odottajan aika alkoi käydä pitkäksi, mutta mestaria ei sopinut hoputtaa. Kun Nikkari tarttuu höylän varteeseen, niin siitä seurasi tulinen työn suihke, valmista syntyi hetkessä. Samalla tahdilla hän oli höylännyt noita mukuloita. Pirtissä pidettiin evankeelisten seuroja. Nikkari oli jyrkkä oppinsa puolesta eikä suvainnut väärää sanaa pirttinsä piirissä, kirkkoon ei poikennut vahingossakaan. Eliina joutui jo nuoresta kovaan kuriin ja kiristi pitkän kauniin tukkansa päätä myöten ja pukeutui aina mustiin ja meni lopulta melkein puhumattomaksi. Nyt hän kiikutti mustaa pannua ja uutta kuppia pöytään.

”Kiitosta mutta –”

”Sinulla on suuret tuumat, juuh”, Nikkari puhalsi saatuaan kuuman satsin nenänsä alle. ”Meinaat mennä sinne niitä hulikaaneja kurittaa. Se on oikeeta peliä se, mutta nahkaansa siellä saa mies varoo. Ne meinaa panna mullin mallin koko komennon täälläkin! Kun toi Kuukan Alpertti tuli viime syksynä tänne huutaan, että mikä nyt on kun kaikki on menneet lakkoon eikä kukaan tehe enää töitä! Niin minä nousin tästä rahilta ja ärjäsin sille että kunka sinä jumalaton kehtaat tulla minulle semmosta toimittaan, vaikka minä tehen kahreksaatoista tuntia töitä höyläpenkkini tykönä ja ja – jos ma hetken jalkojani

huilaan ja oikasen selkääni täsä rahilla ni heti tullaan tommotten mahan kans syyttään että *minä* olen lakosa!”

Nikkarin silmissä kipinöi vieläkin hänen toistaessaan tätä tapausta, jonka kaikki olivat kuulleet kymmenet kerrat. Harmaa harjastukka tutisi kun hän pureksi sokeripalaa ja piteli tassia hyppivillä sormilla.

Tampereelta oli soitettu Peltosen kauppaan ja kerrottu, että kaikki pyörät tehtaissa seisovat, kukaan ei tee mitään, väki vaan seisoo mustanaan torilla ja kuuntelee puheita ja runoja Raatihuoneen parvekkeelta, vallankumouksesta ja uudistuksista kovin kohutaan. Kaupassa oli huudettu ja hurrattu ja Kuukan rengit päättivät suoraan, että laksoon vaan kaikki. Ei maatöitä suuremmin marraskuulla ollutkaan, lehmät oli sentään pakko lypsää. Raipalassa tehtiin niin kuin ei mitään olisikaan. Tuokkolassa korjailtiin kaluja ja oltiin kuulolla.

”Saatiin mar sillä työväeltä päät sekasin ja suut täyteen suuria puheita!”

”Kyllä keisari kumosikin monta sortopykälää. Ja valtiopäivät uusitaan –”

Kirkas ääni helähti sängyn uumenesta. Toisella kymmenellä käyvä poika oli valpastunut ja pisti väliin omaa viisautta. Mistä se poika semmoiset sortopykälät tiesi?

”Ole vai sinäkin siinä ja vedä housut jalkaan.”

”Ja senaatti saa enemmän valtaa ja sitä työaikaa – ”
”Työajaasta poika puhuu vaikka on vielä peiton alla!”
Vieras ei puuttunut sananvaihtoon isän ja pojan välillä. Hänen tuumansa tiedettiin siis jo Nikkarin pirtissäkin. Eikä hän ollut muille puhunut kuin Tuokkolan pojille. Kun saisi asian äkkiä toimitetuksi. Virkeäkatseinen poika oli kampeutunut sängyn laidalla istumaan ja hamusi pieluksen alta kirjan käteen ja alkoi unta silmistään pyyhkien sitä tutkia ja sivuja käännellä.

"Ettes yhtenä aamuna pääse ylös ilman sitä joutavan postillaa!" Nikkari käännähti äkkiä ja ärjäisi niin että kirja putosi pojan polvien välistä permannelle. Eliinakin hätkähti.

"Anna Arvon lukea, kerkiää mar se vielä veisteleenkin - " "Noi nuoremmat, niistä töihin enää ole", Nikkari murisi. "Poika lukee lopottaa semmotten luvun siitä Neelmannista joka pirtissä ja kerjää rahaa painokuvalla, ihmiset nauraa sille. Opettaja Toivosella on niitä hönkämielisyyksiä tän kansan aatteen perään. Ja pikkuklupunat laukkaa uskoon hänen käskynsä mukaan! Jumalasta puhuta enää koulusakaan vaan siitä Neelmannista."

Arvo luikahti hakemaan kuppinsa pöydältä ja katosi kirja kainalossa peräkamariin. Sieltä kuului poikien naurunpuuska, jota äkkiä hillittiin. Mestari vääntäytyi seisaalleen, lenkkasi kankein jaloin verstaan puolelle, kolisteli, oli hakevinaan ja toi sitten puhtaan valkoisen katajahaarikan nähtäville. Kirpeä vuollun puun tuoksua vitsasten parkki tuntuivat nenään. Tilaaja piteli sitä varoen ja käänteli käsissään. Teki mieli heti koetella ja siemaista vaikka tyhjää ilmaa.

"Se on mallikappale, ei löyry toista samanmoista. Ja sen tynnörin sinä voit itte kierittää vajasta rattailles."

"Kiitos vaan."

"Onnea nyt Rantala ja Jumalan siunausta", Eliina supahti ohuella äänellään, tuli oikein kynnykselle saattamaan ja sanoi kädestä pitäen. "Kuinkas äite ja Iita, jääkö he nyt kaksin naisin."

Myönnettävä sekin seikka. Tieto oli jo päässyt karkuun. Eikähän heillä mitään hätää. Eliinakin lupasi kuulostella, ettei heiltä mitään puutu, niin monet tonkat ja avut on Rantalasta aikojen saatossa saatu.

”Ja rahalla maksettu”, Nikkari murahti, istui edelleen akkunan äärellä, tuskin vilkaisi kahta seteliä, jotka tilaaja oli laskenut hänen vierelleen pöydän kannelle.

”Kun vaan Jumalaan kaikesa turvattasiin, niin ei ne hulikaanit kellekään mitään mahtaisi. Ne tappaa nyt tän mailman aikaan ihmisiä kun kärpäsiä. Kansat nousee ja hulinoittaa. Ilmestyksen kirjasa se kaikki on jo sanottuna, suotta siihen ihminen koittaa väliin mennä.”

Nikkari tuskin huomasi omassa saarnassaan piilevää ristiriitaa, mutta samassa Arvo-pojan vaalea pää pisti kamarin ovesta ja kirkas ääni heläytti:

”Mutta ihminen voi parantaa omat olonsa jos vaan tahtoo. Ja kansankin olot! Aatellaan vaikka Snellmania ja Yrjö Koskista ...”

”No no! Sieltä sitä taas tulee opettaja Toivosen viisautta!”

Arvo haki lakkinsa ja yritti livistää kovaa kyytiä pihalle, mutta Nikkari sieppasi hänet käsivarresta kourainsa pihteihin.

”Poijustakin on tullut jumalankieltäjä. Ja noin nuorella iällä! Minkä ne vielä ittensä paaduttaa!” Nikkari tuijotti synkkänä jälkeläistään. ”Jos se lukuinto siihen johtaa, niin siitä on lakattava.”

Poika oli pyöreäkasvoinen ja lapsen näköinen, silmissä valoisa katse, eikä hän näyttänyt synkkää isäänsä pelkäävän, vaan sanoi kirkkaasti vastaan: ”Minun aatteet on toisenlaiset kuin teidän, mutta minä annan arvon niillekin.”

”Ja vielä mun! ... Minä olin sentäs senaattori Koskista kyytissä, kun hän tuli Hämeenlinnan asemalta kotionsa pappilaan. Sillä matkalla hän kerkis esitelmöitteen kaikki mailman asiat. Minä tiän Neelmannit ja kansanaatteen kotkotukset ilman pojaan lopotuksiakin.”

Arvo pääsi irtautumaan isän otteesta ja heläytti vielä ovelta ulos rynnätessään: "Kansa se on kaikkivaltias! Mitä Jumala vähän voi avittaa ..."

"Poika! ... hoo, minä sen nutistan, karkajaa taas töiltäkin jonnekin koijareitten korjaan ..."

Mutta Nikkarin silmän välkkeestä huomasi, että virkku poika oli hänen erityisen huomionsa kohde. Hänen ärinässään oli salattua ylpeyttä. Vanhemmat pojat lunkivat kamarista Eliinan keittonurkan kautta verstaalle päin. Tytötkin heräilivät ovensuusängyllä. Nikkarin pirtti kohentautui päivän viettoon. Vieras pääsi viimein luontevasti irtautumaan. Kiiteltiin ja hyvästeltiin lyhyin ynähdyksin.

Tynnöri nousi kevyesti kiesien takapenkillä, puu oli hyvin kuivunut. Haarikan hän asetti vierelleen kunniapaikalle. Snellman oli tuttu mies näillä kulmin, varmaankin vanhan rovastin poika oli siihen paljon vaikuttanut. Pappilan "hullu maisteri" muistettiin niiltä ajoilta, kun hän kiersi väentupia kansan kieltä oppimassa. Kuinka muuten isä-Heikki tiesi pojalleen niin kalskahtavan nimen antaa kuin Johan Wilhelm, kun hän vielä sattui syntymäänsikin kahdentenatoista toukokuuta vähän yli kolmekymmentä vuotta sitten. Hän tarkisti vielä, että tynnöri oli kunnollisesti istuimelle sidottu eikä päässyt kierähtämään. Hakumatka oli kestänyt liian kauan. Vielä oli sahdin loppu ja jälkiheikki haettava Herttualasta. Hän oli tunnetusti tarkka siitä, että kaikki joutuu ajallaan. Rivakasti kiesit tielle. Hän vilkaisi vielä Nikkarin ikkunaa, mistä hänen menoaan seurattiin. Tulisiko tännekään enää koskaan asiaa. Outo aavistus kaihersi kahvin lämmittämässä vatsassa.

Vielä vuosien päästä palasi mieleen, kuinka juhlan ensitahdit ja edessä olevan matkan enteet viritettiin

Nikkari-Tuomisen pirtissä elokuun kuumasti nousevana perjantaiaamuna.

Oli kevyt lasketella Herttualan mutkasta takaisin Kyröspohjan ahdetta kirkolle päin. Sahdin täydennys ja jälkiheikki hölskivät iloisesti kiesien perällä, mutta itse juhlasahti oli jo neljä päivää saanut rauhoittua Tuokkolan maakellarissa. Tämän seikan hän valvoi jyrkästi itse, ruokapuolen saivat pitokokit rakentaa mielensä mukaan. Kivisti jo kiire loppuvalmistuksiin, mutta ensin oli poikettava isossa Raipalassa, ei auttanut. Mitä selvemmin talon valkea kuisti koukeroisine puuleikkauksineen alkoi näkyä, sitä arvelevammaksi kävi ajomiehen mieli. Kuinka osaisi asian haarat sille ittelleen selostaa? Voi nousta rähäkkä, riippuu siitä millä tuulella isäntä on. Mutta asiaa ei voinut enää lykätä. Liian kauan sitä nytkin oli vetkuteltu.

Laaja kuin Raipalan läävä, sanottiin etäisemmilläkin kulmilla. Kuului ämpäreitten kalahtelua ja lehmien puhahduksia ja ölähdyksiä. Tulija ohjasti alapihaan ja satoi hevosen tallin seinustalle. Tällä tanhualla hän oli ollut valtias alun kuudetta vuotta, kaikki käskyt kävivät hänen kautta. Tuntui kuin olisi äsken vasta täältä lähtenyt.

Vanhan Mahometin kanssa oli helppo tulla toimeen, isäntä oli niin kiinni keksinnöissään ja ojakonnissaan ja sahanlaitteissaan ja talvikausina vielä valtiopäivillään Helsingissä, ettei häneltä juuri ohjeita herunut. Vihtori Wilhelmi Raipala oli raskastekoinen mies, vetäytyi mielellään omaan oloonsa ja antoi pienissä ja monesti suuremmissakin asioissa ohjaket etumiehelle. Valtiopäivillä hän tuli tunnetuksi siitä, ettei koskaan lausunut siellä sanaakaan. Eipä isännän ääntä talon tanhuallakaan paljon kuultu. Tällainen järjestely oli

etumiehen mieleen. Jos jotakin kärhämää ilmeni renkien tai torpparien kanssa, silloin olisi isännän ratkaisu ollut tarpeen, mutta Mahometti kuunteli ensin etumiehensä käsitystä asiasta ja päätteli sitten: "Tehrään niin kun Rantala sanoo." Siinä joutui monesti pahaan välikäteen miesten kanssa, mutta hän oli selvinnyt ilman pitkällisiä vihoja.

Kuinka torpan pojasta kohosi pehtori pitäjän suurimpaan taloon, sitä jotkut sivullisetkin kummastelivat. Oliko synnä se, että tämä Rantalan nuorempi junkkari kävi sitä Venäjän ratsuväkeä kokonaiset kolme vuotta? Vatulan kasarmilla vedettiin silloin arpaa, ketkä sotaväkeen joutuvat. Ensin nappikauluksinen sotaherra korotti äänensä ja kysyi rivistön edessä, että "onko yhtään vapaaehtoista lähtijää omasta tahdostaan". Silloin Rantalan Villen käsi nousi toisesta rivistä ja hän huusi kuuluvasti: "Jep!"

Mikähän siihen käski? Joku tunto sisimmässä, että seikkailemaan piti päästä. Että tiesi jo nämä kulmat ja kotonsa ja kaikki ihmiset kirkonkylän ja Pahanojan ja Kyröspohjan seutuvilla. Hevosten tuttavaksi hän oli tullut rengistä ruveten. Hän pyrki ja pääsi ratsuväkeen, terve mies kiireestä kantapäähän. Tuntui jollakin lailla korskealta. Lappeenrannassa oli vastassa uusia naamoja ja lämminverisiä hevosia, komeat univormut ja varusteet, ankara järjestys, kovia harjoituksia, paljon ratsastusta maneesissa ja äkseerausta kentällä hevosten kanssa ja ilman. Oivallisesti hän siellä viihtyi, ei kertaakaan katunut sitä reissua, niin paljon uutta maailmaa tuli nähdyksi ja monta kätevää konstia opituksi. Varsinkin oppi hän jefreittariksi kohottuaan komentamaan aikanaan uusia tulokkaita ja viemään ratsuväen osaston harjoituskentälle, antamaan tehtävät, valvomaan suoritukset ja tuomaan osaston takaisin tallille

huoltotoimiin, missä edelleen riitti valvomista iltasoittoon saakka. Kaikista ratsuväen opeista oli sitten talon töissä hyötyä, ja niitten avulla hän arvatenkin nousi etumieheksi monen kauemmin töissä olleen ohitse. Vanha Mahometti kunnioitti semmoista, joka oli nähnyt vähän suurempaa maailmaa niin kuin hän itsekkin. Se oli lyhkäinen päätös, mutta sitä seurasi monen vuoden palvelus. Vanhat työmiehet katsoivat ensin poikaseen vinosti, mutta oppivat pian hyvinkin tarkoin noudattamaan hänen lyhyitä ja täsmällisiä töitten antojaan. Hän oli ratsuväessä huomannut, ettei kovakalloisiin miehiin tehonnut muu kuin luottamus omaan ääneen, sen antamiin käskyihin.

Raipalassa oli siihen aikaan parisataa hehtaaria viljeltyä ja laajat metsäalat päälle. Etumieheltä töitten johto vaati ajattelua ehtoisinkin. Hän huomasi hallitsevansa hehtaarien vainiot, näki ne silmissään kotonaankin, muisti minkälaista väkeä oli käytössä ja suunnitteli tulevan viikon työt ruuduille ja viivoille puotipaperiin. Vaikeudet alkoivat vasta kun vanha Mahometti äkkiä kuoli. Isännän askel oli käynyt raskaaksi ja henki rahisi kaukaa korviin, kunnes lakkasi kokonaan kulkemasta. Hautajaiset olivat suuremmat kuin yhdenkään rovastin. Koko pitäjän väki oli valtiopäivämies Viktor Wilhelm Raipalaa saattamassa kirkkomaahan, jonka kirkon rakennuksesta hän oli ankarasti nuorena miehenä seurakunnassa kiistellyt ja voittanutkin, niin että kirkon torni kumotti nyt tylppänä ja lyhkäisenä verrattuna pappismiesten alkuperäiseen suippokärkiseen suunnitelmaan. Mutta se joka lahjoitti puutavaran, määräsi myös tornin korkeuden, niin yksinkertainen asia se oli. ”Kai mar se on valtiopäivillä päätetty”, kuului kirkkokansan peräkaneetti, jota viurusuin sopivissa kohdin toisteltiin.

Komento muuttui Raipalassa, kun Mahometin poika Jalmari ryhtyi isännäksi ja peri koko komeuden ja hamusi hanakasti lisää. Torppia tuli uusia, maita ja mantuja sieltä täältä. Jalmari vainusi aina missä oltiin menossa vasaran alle, vaikka ei hänen isänsäkään siinä suhteessa toimeton ollut. Raipala oli jo suurempi tila kuin Osaran kartano! Pappila ja Tuokkola vain pahaisia tiluksia siihen verrattuina. Jalmari piti lisääntyvästä omaisuudestaan huolta kaksin kourin ja rämäkällä komentoäänellä. Vanhat Mahometin aikaiset tavat ja menetelmät unohdettiin. Etumiehen ei ollut helppo sopeutua muutokseen, varsinkin kun isäntä oli häntä muutamaa vuotta nuorempi ja kouluja käynyt. Ennen sai peltotyöt johtaa oman päänsä mukaan kunhan tilikirjan loppulukemat tyydyttivät isäntää. Etumies sai vapaasti ajella Raipalan rattailla käskyjä jakelemassa torppiin ja mäkitupiin ja muonamiehille. Siinä tunsu itsensäkin vähän mahtimieheksi ja unohti, että oli edelleen Raipalan torpasta kotoisin. Sitten hupeni sekin huvi.

Tämä riehakas viiksiniekka Jalmari hyppäsi herkeämättä etumiehen niskassa ja kyseli kaikesta, minkä takia tehtiin näin eikä noin kuten hänen päähänsä nyt oli pistänyt. Sen kanssa ei kauan voinut väitellä. Entiset meiningit oli heitettävä syrjään ja opeteltava uusia maamieskoulun kotkotuksia. Vasta kun selvä järki asettui oppeja vastaan, isäntä myönteli vastahankaan häviönsä mutta otti sitä varmemman voiton seuraavassa kahnauksessa. Vähitellen Jalmarikin oppi näkemään omilla silmillä kuinka jokin kohta oli tehtävä jotta hyvä tuli. Silloin oli jo myöhäistä. Nuori Rantala oli palvellut Mahomettia uskollisesti ensin renkinä ja sitten etumiehenä yhteensä seitsemättä vuotta, mutta Jalmarin kanssa riitti työnjohtoa runsaat kaksi vuotta. Tavallista

tulisemman neuvonpidon jälkeen Rantalan poika muutti mäen päälle Tuokkolan taloon etumieheksi.

Mies nousi kuistille ja arasteli astua sisälle. Oli sittenkin aikaa siitä kun täällä oli tullut melkein asutuksi. Olisi voinut mennä tavan mukaan väen puolelta, mutta sieltä piti ensin kysyä isäntää ja kulkea sitten huoneitten läpi santakengät jalassa. Pääporstuasta pääsi suoraan poikkeamaan isännän kamariin, jos oli onnea ja tärkeää asiaa kuten aina piti olla, kun sinne pyrittiin.

Välikköön kuului jo railakka meteli kamarista.

”Saatana soikoon minä en ole niin paljoo tilannut, en kai minä koko pitäjästä vastaa minäkään ... Vaikka melkeen kaikki mulle kaaretaankin.”

Huono hetki arvatenkin, mutta perääntyäkään ei enää voinut. Moni oli pihamaalla nähnyt hänen tulonsa.

Pitäisikö odotella puuskan laantumista?

”Ei varmalla ole! Enkä minä sen pualeen perusta mitä siellä meijerissä meinataan ... Minä olen sanani sanonu ja se saa piisata, hyvästi!.. Perkeleen varkaat ... kai ne imis kaiken minkä tästäkin rusthollista irti saavat ...”

Telefoonin kiukkuinen loppukilinä säesti Jalmarin jälkirähinää. Se oli ensimmäinen ihmekone pappilan jälkeen. Kukaan ei tullut kamarista ulos. Mies vartosi vielä hetken laineitten tyyntymistä. Sisällä salissa kulki piika äänettömästi, vilkaisi vain ja tutun tulijan nähdessään jatkoi matkaansa. Seinällä riippui perintöryijy, jota Jalmari näytti mielellään vierailleen: sen yläreunassa luki kauniisti värilangoilla kirjailtuna WITUT. Aavistiko Wilhelmiina Tuomaantytär aikanaan ryijyä kaavatessaan, mikä käsitys hänen nimiensä alkukirjaimista savimaan äijien päissä syntyi. Vai piruttaanko siveä nainen oli värkännyt otsikon salin

seinälle? Kyllästynyt emäntänä elämiseensä? Ilmaissut käsityksensä koko talon meiningistä!

Viimein mies rohkaisi mielensä ja koputti varoen kamarin ovipieleen.

”Sisään saatana!”

”Ei nyt ihan, mutta pikkuisen paha mies se minäkin saatan olla”, mies sanoi ja hymyili eheän tasaisella hammasrivillään ovea raottaessaan. Hän oli ennenkin Jalmarin puuskat taltuttanut kohdalleen osuvalla vuorosanalla.

”Mitä vanhat pehtoorit täälä vielä kummittelee ... Eikö sun pitäny lähtee sinne niitä herroja hännysteleen ... Kun on herran pukukin jo päällä.”

Totta kai Jalmarikin tiesi. Mitä hän ei tämän pitäjän asioista tietäisi. Rantalan Villen yllätys kuivui hyvää vauhtia kokoon. Nikkarin mielestä hän oli lähdössä ”hulikaaneja taltuttaan” ja isännän mukaan ”herroja hännysteleen”, mikä taisikin olla sama asia.

”Kais sen niinkin voi aatella. Ja sen takia minä tulinkin kun noin –”

”Ja sulhasmieskin tairat olla vihron viimmen, eikö se morsmaikkus sua jo vartoile tualla ylhäisten mäellä ...”

Isäntää kismitti vielä hänen lähtönsä kilpailevaan taloon, jossa oli vanhan akatemian rippeitä tuntuvilla. Pienempi ja heikompi oli Tuokkola, mutta jollakin lailla hienohenkisempi. Pojista koulutettiin insinöörejä ja pankkiherroja.

”Eihän tässä vielä kiirutta mutta ...”

”Niin kiitosta vaan, minäkin sain oikeen kirjapainetun kutsun ja Fiiakin siinä oli huomattu, mutta ei meitille nyt taira sopia. Juhli sinä vaan meiränkin puolestamme. Ja ittes ennen kaikkea! Joo”

Jalmarin punakalla otsalla kiilteli hikipisaroita ja vaalean taipuisa tukka oli harottu sekaisin. Paita oli auki

ja kaulus levitetty liivin päälle. Viikset oli kiverretty herraskaiseen tapaan kärjistä kattoa kohti töröttämään. Silmät veristivät siihen malliin, että työväellä oli tänään tietämistä. Monihaaraiset hirvensarvet ja eteen työntyvä turpa ja mulkosilmät tuijottivat seinältä isännän pään päältä tulijaa. Haulikko ja pari hienompaa luodikkoa roikkui ristiin aseteltuina nauloistaan. Kirjoituspöydän vihreällä veralla oli puolilleen tyhjennetty korkeakaulainen vesikarahvi ja vierellä lasin pohjalla tuuma kullankellervää nestettä. Ei Raipalan isäntäparia häihin odotettukaan, se oli selvä. Kutsu oli kumminkin kohteliaisuudesta toimitettava.

”Niin noin siittä samasta asiasta ...”

Isäntä ähkäisi ja kumartui pöytänsä alalaatikoille, sieltä kuului kalinaa ja helähdys ennen kuin hän entistä punottavampana nosti etikettiniekkaa pulloa pöydän kulmalle.

”Kus kerta näin sopivasti satut tuleen niin – ja onhan sulla vähä sitä juhlankin tynkää ...”

Jalmari hivutti peukalolla korkin narskahtaen auki, kaatoi itselleen pari tuumaa lisää, saman verran laatikosta nostamaansa toiseen lasiin ja tuuppasi vieraalleen verkalevyn yli.

”Sinä tarvitset pienen vahvistuksen yhtä hyvin kuin minäkin. Hohhoh ... siä Tampereen trahatmentissa tuli vähä istuttua kun siellä on niitä kuvanveistäjiä ja muita hulluttelijoita. Ne on perustaneet Tampereelle oikeen tiaatterin! Olekkos semmosta kuullu. Tämä kauppias Sunkreenin poika Sasinkylästä heilu päällimmäisenä mutta sai kohta pian tarpeekseen enkä minä sitä ihmettele ollenkaan. Se on nykyään nimeltänsä Halme. On ne semmottia sankaria siellä olevanansa. Kovia poikia juomaan viinaa! Sitä tämä Halme ei kuulemma oikeen suvaitte. Ja toi sotatuomarin Reteliinin hujoppi

poijanpoika meinaa sinne kanssa mennä itteään näyttöle! Minä ne Priikoolin maat ja talot ostin kun ei pojista ollu pitäjiksi. Pelkkää riesaa niistäkin on tullut, maat ihan retuperällä, tuomarin leski mitää kunnolla viljelly kymmeniin vuosiin.”

Jalmarin suupielet vääntyivät hymyntapaiseen ja mies puhahteli höyryjä ulos muistellen puistoravintolassa kuulemiaan puheita.

”Minä meinaan mennä sitä oikeen kattomaan kun ne kovin käskivät. Sitä niitten tiaatteria. Jotakin hauskaa minäkin tarvitten tämmötenä aikana, kun väki käy kireenä ja työt seisoo ja sinäkin lähret sinne niitten herrojen saappaita plankkaan! Lähre pois vaan minun puolestani – mutta koita pitää ittes miehenä niitten kekkulien keskellä. No hei sun kanssas ja nastarovits vai kuinka noi sanoo toi Miihkali joka kehu tulleen Viaporista kovaa pakoon tänne saakka ettei santarmi häntä löytäisi. Ja minähän otin töihin, ei mua mikään virkavalta kiellä miestä töihin ottamasta jos hän vaan terve on ja tottelevainen. Minä sen otin armosta kun ei sillä ollu ku se risanen vormutakki ja housut jonkunmoiset päällä. Ei se kyllä minkään töihin kykene mutta molottaa muuten mukavia. Se siitä ja hei sun heiluville, sinä pääsekin niitä kohta oikeen morsiamen kansa koitteleen että toimiiko hehheh ... Kai sinä sitä jo vähä koittanu olekin ja Venäjän väesä ainakin ... Se on toi univormu joka vetää naisia kun karpäsiä, kehu kumminkin meirän Miihkali ... vai tammatko oli ainoita morsiamia häh? Älä välitä, minä puhun mitä klasi mun suuhuni tuo tämmötenä aamuna vai päiväkö jo nousee ...”

Jalmari tyhjensi lasinsa ja ähkäisi tyytyväisenä. Vieras maisteli kohteliaasti ja tunsu sisällään verien sopivasti

lämpiävän. Josko sille voisi esittää vihdon viimein sen että

-

"Ja mitä helvettiä sinä silloin tästä talosta lährit tonne mäen päälle toikkaroitteen, vaikka kais siellä oli helpommat päivät. Niillä mitää ole, ne on niin jumalauta viimeksen päälle herroja olevinaan siellä akatemian talossa hehheh ... Niittenkään töistä mitään tulsi jollet sinä olsi vienyt sinne meirän uusia oppeja saakeli soikoon! Minä voisin haastaa sun siitä käräjiin mutten minä ole niin rähjähalusta sorttia sentään. Minä olen rauhallinen mies kun ei mua ihan syyttä suotta härnäillä niin kun noi tualla osuusmeijerillä - vaikka olkoon. Otetaas toiselle jalalle kanssa."

Etumiehen lasi oli vasta puolillaan, eikä asia sietänyt enää viivytystä.

"Minä vaan nyt sitä torpan jatkokontrahtia josta on ollu puhetta ... kumminkin vuoden päivät ... Ettei jäisi ihan viimeeseen tippaan."

Jalmari kaatoi itselleen ja katsoi kummissaan puhujaa. Käsi pysähtyi ilmassa kesken kohotuksen.

"Mitä helvettiä! Sehän on tehty aikaa sitten ja voimassa mun tiätääkseni! Kais sinä sen itte tiät. Se seisoo ja pysyy mikä silloin paperiin pantiin isän aikana ja minä sen uurestansa vahvistin."

Hymyilee pirulainen, vaikka näyttelee vihastunutta. Heittäytyy tahallaan tietämättömäksi, se on sitä sen tuttua pirunkuria. Sille täytyy asia taas selittää juuresta saakka.

"Niin kun tilanne tulee nyt toiseksi kun minä muutan pysyvästi pois paikkakunnalta. Totta se on, suotta sitä enää on salata ..."

"Kai minä sun metkut olen aikaa sitten haistanu."

"Se torpan vuokra on viimeiset ajat vähennetty suoraan mun etumiehen palkastani niin kauan kun minä talossa

olin. Ja kun minä menin Tuokkolaan niin se muutettiin niin että ...”

”No kai minä nyt jumaliste omat kontrahtini tiän, ei niitä tartte mulle ruveta esitelmöitteen ...”

”Niin. Mutta nyt minä esittäsin, että minä hoitasin sen erelleen rahassa, ja jos se sopii niin että talo viljelee tästälähin torpankin maat ja -”

”Että sinä lähettelet vaan seteleitä ja herrastelet siellä sillä aikaa kun meidän miehet täällä puskee sun kototorpan maat reilaan? Niinkö sinä meinaat? Että sinä rupeetkin isännäksi ja me oltasiin sun renkejäsi? Palkkaa vastaan tehtäsiin sun vanhat työsi!”

Sekin seikka oli aikaa sitten puhuttu, ja isäntä oli sille mennessään nyökkäillyt. Että talo saa torpan maat toistaiseksi hoitoonsa ja niistä tuoton itselleen, kuitenkin niin että se myöntää vuotuisesta sadosta kahden asujan toimeentuloon, minkä jälkeen välityksen hoitavat torpan leski ja tytär niillä tuomisilla, minkä talo määrää. Ja uuden työnsä rahapalkasta hän voi itse toimittaa erikseen sovittavan erotuksen taloon sekä suoraan osan äidilleen ja sisarelleen, jotka voivat hyvittää edelleen vajausta taloon päin, jos aihetta ilmenee.

”Jaa taisi siitä puhetta joskus olla”, Jalmari myöntyi. ”Mutta se on saatanan monimutkanen ja talolle tavattoman rasittava ja epäerullinen kontrahti, kun täytyy muutaman pläntin takia rehata erikseen miehiä Pahanojan perille ja ne tuotot on ihan mitäänsanomattomat siihen vaivaan nähren mikä siitä koituu. Ja vielä siitäkin sitten äites ja siskos nipistäävät ittelleen tietysti isomman lohmareen.”

Aikaa kului turhaan jaanaukseen. Tuokkolassa pitäisi olla jo paikkoja kuntoon laittamassa ja päälle katsomassa. Jalmari jarrutti tahallaan, ärhenteli näön vuoksi. Isännällä

näytti olevan oikein hauskaa tämän asian kustannuksella. Vai melttosiko se piru tosissaan?

”Tähän saakka Rantala on ollut meirän helpompia torppia, mutta nyt sinä tällä lährölläs menet tekeen jo toisen tölmäyksen talon tahtoa vastaan. Ja sitten sulla on viä ottaa tulla mulle ehtoja saneleen. Ei, ei se sentäs näin käy poika!”

Olisiko isävainaan kannattanut aikoinaan pysyä pappilan torpparina niin kuin alkujaan olikin. Heikki Vapiaani oli nuorena miehenä menettänyt torppansa uuden lain aikaan viinanpolton seurauksena, mitä syntiä puolensataa vuotta sitten Vaasasta virkaan tullut rovasti Forsman erityisesti heräsi vainoamaan. Juoppous oli mukamas Hämeenkyrön pitäjän suurin vitsaus ja esteenä kaikelle kehitykselle. Uusi laki veti käräjille kymmeniä isäntiä ja torpan miehiä, ja Heikki Vapiaanikin pantiin perheineen maantielle Rantalasta ja tuomittiin vielä sakkoihinkin. Sen perästä sai keikutella miten parhaiten taisi itsellismiehenä muutaman vuoden. Lapsiakin kuoli vanhimmasta päästä puolet niin että neljä vain jäi elämään. Lisämaita kohliessaan Raipala osti tyhjenneen Rantalan pappilalta, ja Mahometti otti Heikin perheineen siihen takaisin. Että sieti Rantalan nykyisen väen olla Raipalaan hyvinkin kiitollista poikaa kuten niin monesti näissä keskusteluissa oli käynyt selväksi. ”Muuton olсите maantiellä vieläkin”, murisi jo Mahometti aikoinaan.

”Me olemme pitäneet sinua vähän niin kun erikoisessa asemassa, sinua ja sun äitees ja siskojas”, Jalmari jatkoi. ”Montaa kommervenkkiä on katsottu teirän kohraltanne läpите sormien. Ja tottahan se on sanottava, että sinä olet ollut ensimmäisen luokan työmies meillä ... Mutta mutta noin ... rajansa kaikella, Rantalallakin.”

Jalmari pyöritteli tyhjää lasia sormissaan ja näytti tuumivan ankarasti. Tosiasiassa hän taisi vieläkin

muistella eilispäiväistä ryminäänsä Tampereella. Talonväki oli tottunut ponsarin vallattomiin huviretkiin. Aina hän kotiinsa palasi entistä ärhäkkäämpänä. Aikaa kului. Äkkiä hän havahtui:

”Mutta olkoon! Olkoon nyt menneeksi kun et hiisku kenellekään. Se on sen verran naurunalaista, että minä otan vanhan torppani maat hoitooni ja maksan sen tuotosta vielä erotusta sen nykyisille vuokraajille. Ja samalla menetän selvää tuottoa! Olekkos kenenkään koskaan kuullu semmosta kontrahtia tehneen jumaliste?”

”Talon etu säilyy minun käsittääkseni entisellään riippuen kuinka maat hoidetaan ja torpan asukkaitten toimeentulo turvataan samalla yhdenvertaisesti. Jos siihen jää harkintaa, niin sitten on se pelivara rahavuokran osalta.”

Etumiehen nimellinen rahapalkka oli mennyt suurimmalta osin torpan vuokraan, eikä siitä uudessa paikassakaan paljon paljaaseen käteen jäänyt. Mutta nyt hän menisikin semmoiseen paikkaan, että jäisi viimeinkin taskuun oikeata omaa rahaa, jollei isäntä määrää mahdottomia.

Jalmari näkyi väsyvän itsekin pitkittyvään keskusteluun. Talossa oli hiljaista, seinäkello vain kolautteli monennetko lyönnit. Oliko jo puolipäivä? Hän vilkaisi hopeakuorista kelloaan vitjan päässä, noin paljon! Alkoi tulla todella kiirus. Tampereen hopeasepältä ostamansa kellon mukaan hän oli toimittanut aina täsmällisesti kaikki toimensa. Onnesta isännän silmä jo lurpahtelee, ei se jaksakaan kovin kauan pikkuasioita jahnata.

”Sinä olet aika piru saneleen ehtoja kun sinä olet samaan aikaan torppari ja entinen etumies. Ei joka poika tässä kamarissa tämmöistä rupeisi eres esittää! Mutta minä annan mennä! Mulla on siihen varaa! Teen

semmosen kontrahrin jota ei joka isäntä tekisikkään. Hoiran sen näin kun sinä sen sanot ja minä pistän sen sitten vaikka paperilla sulle tuleen ... missä sitten mahrat ollakkin. Laitat mulle vaan tietoa. Ja ne harkinnanvarakohrat sovitaan sitten välipuheena erikseen.”

Kai se oli näin väljästi sovittava, sillä muuhun ei ollut enää aikaa. Epävarmalle pohjalle asia kumminkin jäi. Toisaalta Raipalan sana oli aina pitänyt, tuli sitten vaikka kuinka kovan proiskotuksen perästä.

”No niin ja sen kunniaksi otetaan vielä pienet harjakaiset”, Jalmari hönkäisi helpottuneena kuin olisi suurenkin asian tätä keikausta varten päätökseen rykäissyt.

”Kippis sun kanssas. Olekkos nyt tyytyväinen?”

”Olisi vielä toinenkin asia”, entinen etumies sanoi ja raotti hiostuvaa kaulusta. Hän oli sen vähällä itsekin unohtaa. Asiat etenivät kuin tervassa. Hän maistoi puolilleen kaadetun lasin reunasta ja epäili, ettei koskaan tästä kamarista selviäisi: ”Meinaan se työtoristus.”

”Ethän sinä ole meillä enää töissäkään. Menet vaan Tuokkolalta kysyyn.”

”Niistä ajoista jotka minä täällä olin. Yhreksän ja puoli vuotta.”

”Ne oli isän aikaa ne. Enhän minä niitä enää muistakaan. Meinaat koko historias panna paperiin? Olsit aikonas huolehtinu.”

”En minä silloin vielä tiennyt että minä ... Olisi kumminkin mustaa valkosen päällä. Jos satun meinaan tarvitteen.”

Jalmari viivytti, kieputti lasia ja pyöritteli verestäviä silmiään niin kuin muistेलisi vuosien takaisia tapahtumia tässä talossa. Sitten hän sai taas tarmonpuuskansa.

"Noo ... äkkiä minä sulle semmotten paperin huiskasen, sanot vaan aikamäärät. Kyllä minä ne voin toristaa. Ei mulla sua parempaa pehtooria ole ollukkaan, tää nykyinen ihan onneton tallukka. Oikeen vetelä vellihousu. Missähän se nytkin herrastelee? Ajelee pitkin ja ostelee kylillä ittelleen voita talon lukuun jumalauta ..."

"Sen nyt ei tartte sen kummallisempi olla kun että -"

"Kai minä saatana toristukset tiärän! Ei mua siinä tartte neuvo. Minä tein tolle papillekin semmotten toristuksen kun se taas toikkaroi Tampereella, munas ittensä oikeen! Tuli anniskelusta ympärijuovuksissa! Paskansi housuunsa pappi pakana. Kais sinä sen kuullu olet -"

Nyt ei olisi aikaa enää tarinoida. Jos hän nyt pääsee vielä vanhaan lempiaiheeseensa eli ikuiseen taisteluunsa provastia ja seurakuntaa vastaan isänsä kamppausta jatkaen, ei tästä asiasta kehittyisi koskaan valmista. Raipalan Jalmarilla oli vanhaa kaunaa rovasti Ilvosta vastaan, sen nyt tiesi koko pitäjä. Hän oli rovastin yrittänyt monta kertaa erottaa virasta, mutta piispa ei nähnyt kanteluissa riittäviä perusteita. Väitettiin että Raipala "ampui kuvalta", palkkasi rovasti Ilvosen näköisen miehen hoippumaan kaupungilla liperit kaulassa ja hankki pari umpimähkäistä todistajaa paikalle. Mutta sekin taisi olla kyläläisten tarinoita.

"Kun olisi vähän kiirus sinne toiseen taloon ..."

Jalmari hönki sieraimistaan puuskan ulos. Sekä suuttuessaan että innostuessaan sillä oli tapa vetää henkeä ulos ja sisään nenän kautta että sieraimet pullistuivat kuin sonnilla ennen puskoa. Mutta nyt hän tarttuikin toimeen, kastoi pläkipännän pulloon, tempaisi laatikosta puhtaan valkean paperiarkin, löysi siitä oikean keskikohdan ja sijoitti kynänterän asemaan. Mietittyään hetken hiki otsalta noruen hän sai lauseen päästä kiinni,

terä raapi paperin pintaa rahisten ja jälkeä syntyi kahden rivin verran.

”Noin minä sen sutasin. Ei siihen montaa sanaa tarvittu. Minä sua rupee sen enempää kehuun, kais sen ittekin tiät mitä sinä tehny olet. Mutta tyhmästi sinä tehet kun jätät nämä oikeet maatyöt ... Näissä se on leipä ja tulevaisus. Siellä on kohta kaupunkipaikoissa semmonen rähinä, että tulet vielä kopin kapin hevosrattaillas takasin Raipalaan. Niillä on niin saatanan kurjat palkatkin siellä että ne on ruvenneet nekin lakkoileen, poliisit pirulauta! Eihän silloin ole millään väliä, kaikki menee hulinaksi että kolina käy ...”

Hän piirteli vielä suurin koukeroihin nimensä alle ja katseli aikaansaannosta tyytyväisenä, kallisteli paperia, leyhytteli sitä ilmassa kyömyä nenänsä ja kiverien viiksiensä edessä ja puhalteli konjakintuoksuisia henkäyksiä kirjoituksen kuivikkeeksi. Sitten hän kaivoi laatikosta punaisen pätkän sinettivahaa, lämmitti sitä sytyttämänsä kynttilän päällä ja tipautti taiten muutaman pisaran kirjoituksen perään, latisti sen omalla sinetillään huolellisesti, katseli taasen päätä kallistaen aikaansaannostaan, tutkiskeli vielä varovasti valoakin vasten ja nosti sitten pöydän verkakannelle etumiehen nähtäville.

”No nys se on virallinen paperi, sen voit näyttää vaikka ittelleen keisarille. Siittä tuli niin helvetin komee toristus ettei parempaa olekkaan. Minä laitoin tämänvuotisen päivämäärän vaikka se on jonkun vuotta myöhässä. Annat sen nyt vaan kuivua kunnolla. Niin että otetaas vielä lähtöharjakaiset senkin kunniaksi.”

Entinen etumies luki paperia käsissään samalla kun isäntä kaatoi harjakaisia.

Täten todistan että Wilhelmi Rantala on palvellut kolmatta vuotta talouteni töitten johtajana.